

EDWARD WIĘCKO

Kierunki rozwoju gospodarstwa leśnego w województwie katowickim ze szczególnym uwzględnieniem GOP

Направления развития лесного хозяйства в катовицком воеводстве
с особым учетом Гурношленского промышленного округа

Directions of development of forest management in the Katowice Province,
with special regard to Upper Silesian Industrial Region

WSTĘP

Województwo katowickie o pow. 6686 km² zajmuje 2,1% obszaru kraju. Według stanu na koniec 1976 r. mieszkało w nim 3535 tys. osób (529 osoby na 1 km²), tj 10,2% ludności Polski.

Centralną częścią województwa jest Górnośląski Okręg Przemysłowy zamieszkały przez 1,8 mln osób, z czego 97% mieszka w 13 miastach GOP. Średnia gęstość zaludnienia na tym obszarze wynosi 2200 osób na 1 km². Wielkie bogactwa naturalne, zwłaszcza węgla kamiennego, rud żelaza, ołowiu i cynku, spowodowały powstanie i rozwój na tym obszarze aglomeracji przemysłowej. W strukturze przemysłowej dominują tu: górnictwo węgla kamiennego, hutnictwo żelaza i metali nieżelaznych, przemysły: koksowniczy, metalowy, elektromaszynowy, energetyczny oraz chemiczny. Koncentracja przemysłu i urbanizacji wywołała przeobrażenia w środowisku tego obszaru spowodowane przez: zanieczyszczenie atmosfery i wód, skażenie gleb, deformacje terenu, zaburzenia w stosunkach hydrogeologicznych, prawie całkowite wylesienie centralnej części GOP i uszkodzenie drzewostanów rosnących na obrzeżach tego obszaru.

Już w końcu ubiegłego wieku wywoływane przez przemysł szkody w lasach były tak duże, że dochodziło z tego powodu do procesów sądowych o odszkodowania. Tylko w jednym nadleśnictwie Katowicko-Myślowickim (3500 ha) szkody te obliczono wtedy na 200 tys. ówczesnych marek (9).

Konieczność odbudowy przede wszystkim zniszczeń wojennych kraju w pierwszych latach po ostatniej wojnie uniemożliwiała początkowo likwidację w szerszym zakresie nieużytków poprzemysłowych pozostałych z minionego okresu. Planowa akcja w tej dziedzinie rozpoczyna się w 1962 r. w wyniku uchwały nr 21/291 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach, a szczegółowe już zasady rekultywacji i zagospodarowania gruntów określa rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 X 1972 r.

Podstawowymi dokumentami określającymi kierunki działania w zakresie ochrony środowiska są: „Kompleksowy program ochrony i kształ-

towania środowiska w województwie katowickim do 1990 r.”, zatwierdzony uchwałą WRN w Katowicach z dnia 19 VI 1975 r., uchwałą Rady Ministrów z dn. 29 III 1975 r. i odpowiednie decyzje Prezydium Rządu.

I. CHARAKTERYSTYKA LASÓW ORAZ GOSPODARKI LEŚNEJ I ZADRZEWIENIOWEJ W WOJ. KATOWICKIM

Powierzchnia leśna woj. katowickiego wg stanu na 31 XII 1976 r. wynosi 187,0 tys. ha, w tym lasów państwowych pod zarządem MLiPD 154,0 tys. ha, z czego lasów ochronnych (I grupy) 121,8 tys. ha, lasów innych resortów 4,0 tys. ha, z tego lasów komunalnych na terenach miast i wsi 1,7 tys. ha i lasów niepaństwowych 29,0 tys. ha. Lesistość (pow. leśna w odsetkach powierzchni geograficznej) wynosi 28,1%, a powierzchnie faktycznie zalesione 27,5%.

W okresie zwłaszcza XIX a częściowo i bieżącego stulecia zmieniał się skład gatunkowy lasów śląskich. Na dawnych siedliskach lasów liściastych (głównie bukowo-dębowych), wyhodowano przeważnie jednogatunkowe i jednowiekowe drzewostany iglaste, pokrywające obecnie ok. 80% pow. zalesionej. W składzie drzewostanów przeważa obecnie sosna pospolita (ok. 72% pow. zalesionej), której udział stopniowo maleje w związku z wrażliwością tego gatunku na ujemne wpływy przemysłu.

Zapas grubizny na 1 ha w lasach państwowych MLiPD woj. katowickiego wynosi ok. 132 m³ (w kraju 157 m³), a w niepaństwowych 53 m³ (w kraju ok. 80 m³).

Wiek i rębności dla sosny, świerka, brzozy i olchy w drzewostanach o średnich i silnych uszkodzeniach ustalane są przeważnie na 80 lat, a dla sosny w drzewostanach o małych uszkodzeniach na 100 lat, dla dębu, buka i jesionu od 120 do 140 lat.

W ogólnym obszarze lasów MLiPD w końcu 1976 r. było 1670 halizn, płazowin i zrębów zaległych.

W województwie znajduje się 10 rezerwatów przyrody o ogólnej powierzchni 512 ha (w tym 7 rezerwatów leśnych o pow. 476 ha, 2 krajobrazowe — 17 ha i 1 torfowiskowy — 19 ha).

Ponadto wyodrębniono 237 pomników przyrody (150 pojedynczych drzew, 46 grup drzew, 2 aleje, 7 głązów narzutowych, 32 skałki, grotty, jaskinie).

Z ogólnej powierzchni lasów w województwie ok. $\frac{2}{3}$ przypada na lasy ochronne o znaczeniu glebochronnym, wodochronnym, krajobrazowym, klimatycznym i zdrowotno-rekreacyjnym. Pozostałe lasy (ok. $\frac{1}{3}$ pow. leśnej) zaliczane są do lasów gospodarczych II grupy), których główną funkcją jest produkcja drewna. Przez samo istnienie spełniają one oczywiście także funkcje ochronne.

Zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego, szczególnie wywoływane przez związki siarki i azotu, szkodliwie wpływają na stan zdrowotny lasów. Równoległe z negatywnymi wpływami przemysłu na glebę wpływy te rozprzestrzeniają się na roślinność i zwierzyne żyjącą w lasach.

Zależnie od stężeń SO₂ i tlenków azotu oraz czasu ich oddziaływania wyodrębnia się trzy strefy uszkodzeń drzewostanów (5).

- I — obejmuje stężenia do $0,35 \text{ mg/m}^3$ przez mniej niż 1% czasu w stosunku rocznym, wywołujące nieznaczne zmiany,
- II — stężenia do $0,35 \text{ mg/m}^3$ powyżej 1% czasu w stosunku rocznym, powodujące wyraźne już szkody,
- III — stężenie do $0,9 \text{ mg/m}^3$ powyżej 0,5% czasu w stosunku rocznym, wywołujące największe uszkodzenia.

W 1976 r. emisja zanieczyszczeń pyłowych w województwie wyniosła 610 tys. ton, gazowych — 896 tys. ton, z tego SO_2 — 709 tys. ton. W tym samym roku zatrzymano w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń — 5264 tys. ton pyłów (4).

Z ogólnej powierzchni lasów państwowego gospodarstwa leśnego (154 tys. ha) w zasięgu ujemnego oddziaływania przemysłu znajduje się blisko 80% powierzchni, z czego na silne i średnie uszkodzenia (II i III strefy uszkodzeń) przypada ponad 74 tys. ha.

Jak już poprzednio wspomniano, emisja gazów i pyłów przemysłowych wpływa też szkodliwie m. in. na zwierzynę łowną. Z dotychczasowych obserwacji wynika, że najbardziej narażone na te wpływy są: jelen, dzik, sarna, zając i bażant. (Straty w pogłowiu zajęcy na terenach narażonych na emisje przemysłowe sięgają 45%). Stan liczebny ważniejszych zwierząt łownych (na 1 III 1977 r.) był w województwie następujący: jeleni 1095 (w tym cieląt 186), danieli 295 (w tym cieląt 63), sarn leśnych 5355 (w tym kozłat 936) i sarn polnych 1257, dzików 940, lisów 950, zające 56 105, cietrzewi 1112, bażantów 42 758, kuropatw 57 000.

Lasy woj. katowickiego należą do najbardziej zagrożonych występowaniem szkodliwych owadów, takich jak: skośnik, korniki, cetyniec, zwójki, szeliniak, przyplaszczek i inne. Od kilkudziesięciu lat zagrożeniem dla drzewostanów sosnowych, co pewien okres, jest osnuja gwiaździsta, z którą prowadzi się walkę różnymi metodami (mechaniczna, chemiczna, biologiczna). W wyniku szkód wywołanych przez owady i zmianę stosunków wodnych corocznie masa posuszu w lasach województwa wynosi ok. 200 tys. m^3 drewna. Poza tym szkody wywoływane śnieżycami i wiatrami wahają się od 30 do 100 tys. m^3 drewna rocznie. Znaczne szkody powstają też na skutek pożarów (np. w 1974 r. było w województwie 300 pożarów lasu, które objęły 500 ha, a wysokość strat wyniosła 7 mln zł).

W wyniku działalności gospodarczej w lasach corocznie znaczne powierzchnie są odnawiane i zalesiane. Powierzchnia odnowień i zalesień w 1975 r. wyniosła 3878 ha, a w 1976 r. 3389 ha, w tym w lasach MLiPD 2897 ha, w lasach innych resortów 71 ha i w lasach niepaństwowych 421 ha. Ponadto w ramach zadrzewień w 1976 r. wysadzono 986 tys. drzew i 2204 tys. krzewów. Szkółki leśne prowadzono na obszarze 75 ha.

W dążeniu do poprawiania struktury i właściwości fizyko-chemicznych gleb leśnych zatrutych związkami toksycznymi, przede wszystkim dwutlenkiem siarki (SO_2), stosuje się takie zabiegi, jak: pełne głębokie orki (do 60 cm) wraz z karczowaniem, wapnowanie gleb leśnych, nawożenie mineralne, fitomelioracje przez wysiew łubinu żółtego i łubinu trwałego.

W zagospodarowaniu lasów uwzględniane są też działania zmierzające do rekonstrukcji drzewostanów przez:

- całkowite usunięcie uszkodzonego drzewostanu na całej powierzchni lub na pasach o szerokości 20—40 m i odnowienie całej powierzchni,
- wprowadzenie gatunków mniej wrażliwych na ujemne wpływy

przemysłu, pod okapem istniejącego drzewostanu w formie odnowień, dolesień lub podszytów.

Na miejsce szczególnie wrażliwych na wpływy przemysłu gatunków, jak sosna pospolita, świerk i jodła, wprowadzane są takie gatunki jak: dąb, brzoza, olcha, buk, klon, lipa, grochodrzew, grab, topola, osika, z iglastych modrzew, sosna wejmutka i sosna czarna, a z krzewów: czeremcha, tawuła, jarzębina, leszczyna, karagana i inne (8). Z przeprowadzonych badań wynika, że np. sosna czarna wykazuje dużo większy przyrost wysokości, powierzchni przekroju i miąższości w porównaniu z sosną pospolitą, rosnącą w analogicznych warunkach (2).

Pozyskanie drewna (grubizny) w 1975 r. w lasach województwa wyniosło 627,4 tys. m², a w 1976 r. 580,8 tys. m³, w tym w lasach MLiPD 560,2 tys. m³ i w lasach niepaństwowych 17,3 tys. m³.

Odstrzał zwierząt łownych w województwie w 1976 r. wyniósł: jeleni 286, danieli 37, sarn 837, dzików 502, lisów 725, zajęcy 13,4 tys., bażantów 14,9, kuropatw 17,4 tys., kaczek 5,7 tys. Ponadto odłowiono 1,6 tys. zajęcy i 2,7 tys. bażantów.

W uzupełnieniu zasobów leśnych województwa tworzone są tereny zielone i wprowadzane zadrzewienia. Już bezpośrednio po wyzwoleniu kraju rozpoczęto częściowo zalesianie i zadrzewianie nadających się do tego celu nieużytków, w znacznym stopniu w ramach czynów społecznych. Planową akcję w tym zakresie rozpoczęto w 1948 r. Działania w kierunku przekształcania i racjonalnego zagospodarowania przestrzennego GOP rozpoczęto w 1951 r. Tylko w okresie lat 1952—1976 zasadzono w obrębie miast i osiedli GOP ok. 20 mln drzew i ponad 34 mln krzewów, przeważnie w czynach społecznych.

Działania takie poprzedzane są rekultywacją gruntów zdewastowanych. Do końca 1976 r. zrekultywowano i zagospodarowano w województwie łącznie 7356 ha nieużytków poprzemysłowych. Wg stanu na 1 I 1977 r. pozostało jeszcze do rekultywacji 9982 ha nieużytków. Wg planu na lata 1976—1980 corocznie przewiduje się do rekultywacji i zagospodarowania 1085 ha takich gruntów. Do największych przedsięwzięć zmierzających do rekonstrukcji krajobrazu GOP należy utworzenie w 1951 r. Wojewódzkiego Parku Kultury i Wypoczynku na obszarze 600 ha nieużytków poprzemysłowych — terenów dewastowanych od połowy XIX w., między Chorzowem i Katowicami. W tym parku — należącym do najpiękniejszych tego rodzaju obiektów w Europie i służącym potrzebom rekreacyjnym ludności — rośnie obecnie 227 gatunków i odmian drzew i krzewów. Park odwiedzany jest przez setki tysięcy osób.

Łączna liczba parków miejskich w województwie wynosi 163 o pow. 2354 ha, a ponadto miasta posiadają 1286 ha zielenców (stan w końcu 1976 r.). Na 1 mieszkańca w miastach przypada 12 m² terenów zielonych (parki i zieleńce). Poza tym zieleń osiedli mieszkalnych obejmuje 1362 ha.

II. LEŚNY PAS OCHRONNY GOP

Niekorzystna sytuacja w gospodarstwie leśnym wynikająca z negatywnego oddziaływania przemysłu na lasy była podstawą podjęcia przez Wojewódzką Radę Narodową w Katowicach 14 III 1966 r. uchwały

w sprawie przebudowy drzewostanów. 21 III 1966 r. WRN podjęła uchwałę w sprawie utworzenia Górnośląskiego Parku Leśnego. W wyniku zainteresowania i starań władz i społeczeństwa powstała koncepcja utworzenia Leśnego Pasa Ochronnego GOP.

W celu zwiększenia produktywności lasów położonych w obrębie GOP i dostosowania ich do wzrastających zadań społecznych, a w szczególności do zwiększenia w przyszłości ich wpływu na warunki klimatyczne i zdrowotne mieszkańców oraz stopniowego stworzenia szerokich możliwości wykorzystania tych lasów dla celów zdrowotno-kulturalnych, Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów podjął uchwałę nr 196/68 z dnia 27 VI 1968 r. w sprawie zwiększenia produktywności oraz zagospodarowania i wykorzystania Leśnego Pasa Ochronnego GOP. Na podstawie tej uchwały zostały włączone do LPO lasy b. nadleśnictw: Gołonóg, Imielin, Murcki, Panewnik, Wieszowa, Świerklaniec o łącznej powierzchni 30 899 ha i z lasów komunalnych miast: Bytomia, Dąbrowy Górniczej, Zabrze, i Gliwic — 1545 ha, tj. łącznie 32 444 ha. Lasy niepaństwowe wchodzące w skład obwodów nadzorczych nadleśnictw tworzących LPO podlegają zagospodarowaniu w sposób zapewniający osiągnięcie celów określonych w uchwale przy zachowaniu przepisów ustawy i zagospodarowaniu lasów nie stanowiących własności państwa.

Lasy LPO tworzące pierścień wokół GOP i obejmujące w końcu 1977 r. 40 704 ha (zmiany zaistniały w wyniku włączenia części gruntów nadleśnictw Kobiór i Rudziniec i ubytków na cele przemysłowe i komunalne) zaliczone są w całości do lasów ochronnych z czego przypada na: lasy MLiPD — 36 590 ha, lasy innych resortów 818 ha i lasy niepaństwowe — 3296 ha.

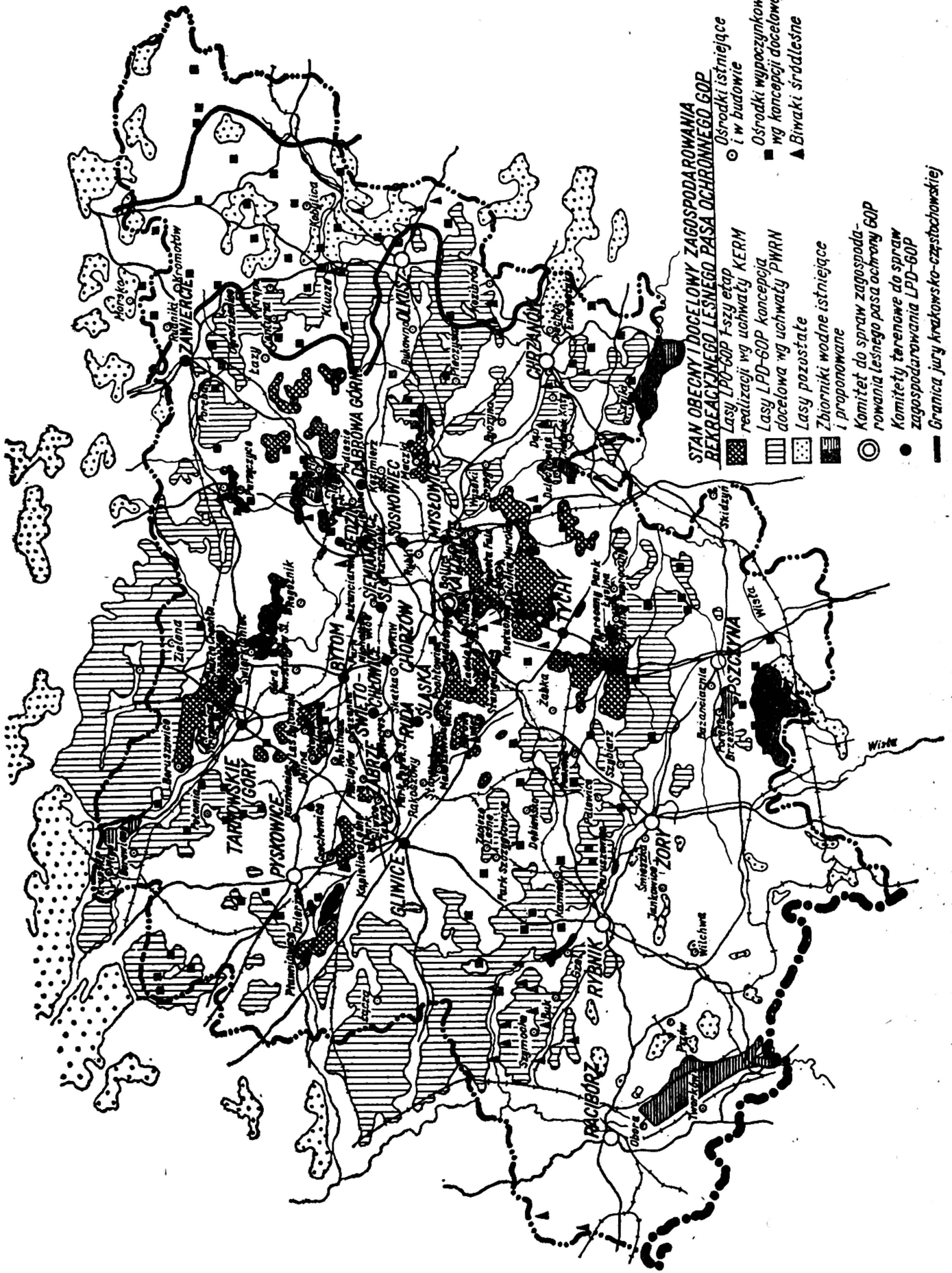
Szkodliwe oddziaływanie przemysłu rozciąga się w LPO na obszar ok. 33 tys. ha, a na powierzchni prawie 30 tys. ha obserwowane są silne i średnie uszkodzenia drzewostanów.

Na podstawie uchwały Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów Minister Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego ustalił w zarządzeniu z dnia 26 IV 1972 r. zasady zagospodarowania LPO—GOP w dostosowaniu do potrzeb rekreacyjno-wypoczynkowych, wydając w tej sprawie instrukcję.

W okresie od utworzenia LPO realizowane są zadania zmierzające do biologicznej ochrony i aktywizacji uszkodzanych przez przemysł obszarów w drodze rekultywacji, zalesiania i zadrzewiania gruntów poprzemysłowych oraz nieprzydatnych do produkcji rolnej, a także w wyniku rekonstrukcji drzewostanów iglastych (głównie sosny pospolitej) na mniej wrażliwe na ujemne wpływy przemysłu gatunki (głównie liściaste).

W okresie od 1958 r. do 30 VI 1977 r. w woj. katowickim rekonstrukcji poddano 20,5 tys. ha drzewostanów, z tego w LPO 9861 ha. Do 1980 r. przewidziano wykonanie takich zadań (zgodnie z uchwałą KERM) na obszarze 12 tys. ha.

W latach 1950—1976 zalesiono 2647 ha zrekultywowanych nieużytków poprzemysłowych, z czego w LOP 1027 ha. Zrekultywowane zostały wyrobiska popiaskowe, tereny poodkrywkowe węgla kamiennego, piasku formierskiego i inne. M. in. zagospodarowano leśne wyrobiska popiaskowe w Szczakowej (800 ha), Sączowicach (180 ha), Jaworzniku (120 ha), założono plantację topolową na nieużytkach poprzemysłowych koło Kołchowic (40 ha), zlikwidowano hałdę pod Gliwicami itd.

Równocześnie przekazywane są częściowo grunty leśne na cele nieleśne. Od czasu utworzenia LPO, tj. od 1 I 1969 r., do końca 1976 r. na cele inwestycji przemysłowych przekazano 2737 ha gruntów zalesionych, z czego w LPO 1304 ha. W pierwszej połowie 1977 r. na cele nieleśne przekazano 189 ha gruntów leśnych, z czego 30 ha w LPO. W tym okresie przejęto od zakładów przemysłowych 919 ha gruntów nieleśnych do zalesienia.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 XI 1972 r. zapewnia zwrot gruntów czasowo wyłączonych z produkcji leśnej i ich zagospodarowanie zgodnie z ustalonymi kierunkami w okresie nie dłuższym niż 4 lata. Minister Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego ustala w porozumieniu z innymi ministrami terminy z określeniem obszaru gruntów jakie mają być zalesione w zamian za przekazane na cele nieleśne grunty zalesione. Zgodnie z takim porozumieniem zawartym z Ministrem Przemysłu Ciężkiego (z 1972 r.) w zamian za grunty wylesione pod Hutę Katowice ma być zalesiona odpowiednio większa powierzchnia (za każdy wylesiony 1 ha — 1,5 ha). Takie nowe zalesienia zastępcze mają powstać wokół Huty Katowice do 1978 r. na pow. 1022 ha.

Równolegle z innymi pracami gospodarczo-leśnymi prowadzone jest zagospodarowanie LPO w kierunku przystosowania terenów do rekreacyjnego wykorzystania. W tym celu budowane są w wybranych atrakcyjnych rejonach ośrodki rekreacyjno-wypoczynkowe otoczone otulinami, których rozmieszczenie charakteryzuje mapa.

Z 51 budowanych w 1977 r. ośrodków rekreacyjnych w 28 zakończono już I etap budowy i znajdują się one w dalszej rozbudowie, 14 ośrodków realizuje zadania pierwszego etapu, a dla 9 ośrodków przygotowana jest dokumentacja i prowadzi się wstępne prace. Wielkość ośrodków ma nie przekraczać 6 tys. użytkowników. Są one położone w zasięgu od pół do jednej godziny czasu dojazdu środkami komunikacji masowej. W ten sposób odciążą się inne tereny leśne od masowej penetracji ludności, przyczyniając się do ich ochrony.

Na obszarze ośrodków rekreacyjnych LPO wykonywane są m. in. prace polegające na oczyszczaniu terenów z gałęzi, leżaniny, podkrzesywaniu młodników, tworzeniu pól biwakowych, a na terenie otulin wprowadzane są gatunki drzew i krzewów urozmaicające środowisko. Prace te są realizowane wg „Ramowych programów leśnego zagospodarowania ośrodków i otulin do r. 1980”.

Na całym obszarze LPO projektowana jest też sieć ciągów spacerowo-turystycznych prowadzących wzdłuż atrakcyjnych krajobrazowo terenów, a szczególnym elementem będzie tu obwodnica rekreacyjna „Zielone Koło” o długości 250 km, która spełniać będzie równolegle z jej rolą użytkową także funkcję rekreacyjną dla turystów zmotoryzowanych (10).

Koncepcja LPO polega więc na połączeniu gospodarki leśnej z tworzeniem ośrodków rekreacyjnych włączonych do LPO i znajdujących się w niewielkich odległościach od miast i osiedli. Realizacja tych zamierzeń opiera się w znacznym stopniu na pomocy społeczeństwa. Ochrona krajobrazu i poprawa warunków życia ludności zależne są od ograniczenia zanieczyszczeń powietrza, gleby, wód i permanentnej opieki nad nowo tworzonymi ekosystemami.

Nad rozwiązaniem łączących się z tym problemów pracuje też szereg

placówek naukowo-badawczych. Placówką naukową powołaną do kompleksowego zajmowania się problematyką ochrony środowiska jest Instytut Podstaw Inżynierii Środowiska PAN w Zabrze. Działalność tego Instytutu prowadzona jest w 4 głównych kierunkach:

- ochrony powietrza atmosferycznego,
- ochrony wód przed zanieczyszczeniami i w zakresie gospodarki wodno-ściekowej,
- rekultywacja i zagospodarowanie nieużytków przemysłowych,
- badanie wpływu uprzemysłowienia na środowisko przyrodnicze ze szczególnym uwzględnieniem ekologii człowieka w środowisku przemysłowym.

Tej placówce powierzono na lata 1975—1980 koordynację problemu węzłowego: „Kompleksowy program ochrony i kształtowania środowiska człowieka z zastosowaniem w województwie katowickim i innych wielkoprzemysłowych regionach przy uwzględnieniu podstaw przyrodniczych”. W realizacji tego problemu bierze udział ok. 90 placówek naukowych, biur projektowych i przedsiębiorstw wykonawczych.

Placówką badawczą zajmującą się problemami gospodarstwa leśnego w rejonach przemysłowych jest Zakład Gospodarki Leśnej Rejonów Przemysłowych w Katowicach podlegający Instytutowi Badawczemu Leśnictwa w Warszawie.

Dla koordynacji wszystkich spraw związanych z przystosowaniem lasów GOP do wypoczynku ludności, a także inspirowania nowych kierunków zagospodarowania tych obszarów został powołany 17 I 1969 r. uchwałą WRN w Katowicach Nr XVIII/82/68 z 29 XI 1968 r. Komitet ds. Zagospodarowania Leśnego Pasa Ochronnego GOP, który posiada osobowość prawną.

W dążeniu do realizacji swych celów Komitet współpracuje z innymi instytucjami, organizuje czyny społeczne, gromadzi środki finansowe. W skład Komitetu wchodzi przedstawiciele organów administracji państwowej, OZLP w Katowicach, nadleśniczowie zainteresowanych nadleśnictw, przedstawiciele resortów górnictwa, energetyki, przemysłu ciężkiego, przedstawiciele organizacji politycznych, młodzieżowych, związków zawodowych, Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Przyrody, Ligi Ochrony Przyrody i instytucji naukowych.

Na podkreślenie zasługuje szczególnie pozytywna rola, jaką odgrywa Komitet ds. Zagospodarowania Leśnego Pasa Ochronnego w zagospodarowaniu tego obszaru wraz z OZLP w Katowicach i jego terenowymi pracownikami, przy udziale miejscowego społeczeństwa, uczestniczącego aktywnie w realizacji tego dzieła o dużym znaczeniu społecznym.

UWAGI KOŃCOWE

Ze względu na wielostronne znaczenie lasów i zadrzewień w województwie katowickim, a przede wszystkim konieczność poprawy warunków zdrowotnych zamieszkałej tam ludności, zwłaszcza w GOP — należącym do najbardziej uprzemysłowionych regionów w Europie — wydaje się celowe:

- dążenie do zwiększenia lesistości tego obszaru do ok. $\frac{1}{3}$ ogólnej powierzchni województwa (ok. 33%),

— stopniowe wykupienie przez państwo wszystkich lasów niepaństwowych, a w pierwszej kolejności kompleksów tych lasów wyróżniających się pod względem znaczenia ogólnospołecznego,

— uznanie wszystkich lasów w województwie za lasy ochronne (I grupy) i gospodarowanie w nich zgodnie z zasadami ustalonymi dla tej kategorii lasów,

— przyspieszenie rekonstrukcji drzewostanów najsilniej uszkodzonych,

— wyodrębnienie lasów woj. katowickiego w oddzielny okręgowy zarząd Lasów Państwowych z dostosowaniem organizacji jednostek terenowych gospodarstwa leśnego (nadleśnictw i leśnictw) do ochronnego charakteru lasów w województwie (obecny OZLP w Katowicach obejmuje łącznie z lasami innych województw ok. 560 tys. ha gruntów leśnych),

— dla przygotowania i utrzymania kadry wykwalifikowanych stałych robotników leśnych, niezbędnych do prowadzenia racjonalnego gospodarstwa leśnego, zapewnienie im wynagrodzeń analogicznych jak robotnikom przemysłowym,

— niedopuszczenie do przekraczania ustalonych norm zanieczyszczeń środowiska.

LITERATURA

1. Czak S., Caban S., Jędrzyk A. — Informacja o realizacji przebudowy drzewostanów oraz zadrzewień terenów przemysłowych i nieużytków w aspekcie dalszego kształtowania i ochrony środowiska w Leśnym Pasie Ochronnym. Katowice, sierpień 1977 (powielone).
2. Greszta J., Olszowski J. — Wpływ zanieczyszczeń powietrza na wzrost sosny pospolitej i sosny czarnej. Materiały VI Konferencji Międzynarodowej. Katowice 1968 r.
3. GUS — Informacje. Materiały statystyczne. Ochrona Środowiska 1975 r. Warszawa sierpień 1976 r.
4. GUS — Rocznik Statystyczny 1977. Warszawa 1977 r.
5. Jarzębski S. — Wpływ przemysłu na środowisko. Materiały na Sympozjum. Komitet Organizacyjny I Ogólnopolskiego Przeglądu Filmów „Człowiek i jego środowisko” w Katowicach. Katowice 1972 r.
6. Kiermaszek S. — Rekonstrukcja środowiska przyrodniczego Śląska i Zagłębia. Materiały na Sympozjum. Katowice 1972 r.
7. Komitet ds. Zagospodarowania Leśnego Pasa Ochronnego GOP Przewodnik po ośrodkach wypoczynkowych Leśnego Pasa Ochronnego GOP. „W niedzielę za miasto”. Katowice 1976 r.
8. Kozyra J. — Leśne Pasy Ochronne Rejonów Przemysłowych. „Zeszyty problemowe postępów nauk rolniczych”, z. 166, PAN, Wydział Nauk Rolniczych i Leśnych. PWN, Warszawa 1975.
9. Łuczkiwicz W. — Kilka słów o szkodach dymowych w okolicy Katowic. „Sylwan” 1922.
10. Szczepańska J., Bartosińska E., Caban S. — Przebieg realizacji zagospodarowania LPO. Materiały na III Walne Zgromadzenie Komitetu. Komitet ds. Zagospodarowania LPO—GOP. Katowice 1976.
11. Plany urzędzenia gospodarstwa leśnego dla nadleśnictw: Panewnik, Murcki, Imielin, Świerklaniec, Wieszowa.

12. Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 26.4.1972 r. w sprawie zagospodarowania lasów Leśnego Pasa Ochronnego GOP w dostosowaniu do potrzeb rekreacyjno-wypoczynkowych.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 13 stycznia 1978 r.

Краткое содержание

В начале работы автором приводятся основные данные касающиеся катовицкого воеводства (площадь 6686 км², т.е. 2,1% площади страны, 3585 тыс. жителей, т.е. 529 человек на 1 км²). Гурношленский промышленный округ является центральной частью воеводства (2200 человек на 1 км²), с большими натуральными ресурсами, особенно каменного угля, железных руд, свинца и цинка, которые стали базой развития промышленной агломерации.

Концентрация промышленности и градостроения вызвала большие преобразования в естественной среде этой территории из-за загрязнения атмосферы и воды, заражения почвы, деформации территории, нарушения гидрогеологических отношений, почти полного уничтожения лесов в центральной части ГПО и повреждения насаждений на окраинах этой территории.

В первой части статьи, характеризующей леса, лесное хозяйство и также озеленительные посадки деревьев в пределах воеводства автор приводит площадь лесов (187 тыс. га) с делением на виды собственности, а также лесистость воеводства (28,1%) и другие данные характеризующие леса воеводства состоящие в около 80% из хвойных насаждений, в том числе 72% обыкновенной сосны. Около 2/3 лесной площади охватывают защитные леса, а 1/3 площади — хозяйственные леса. В радиусе отрицательного воздействия промышленности находится около 80% лесов. Приводя важнейшие результаты лесо-хозяйственной деятельности в воеводстве автор характеризует мероприятия целью которых является улучшение структуры и физикохимических свойств лесных почв, реконструкция насаждений, формирование пейзажа в том числе создание парка на площади 600 га на постпромышленных неугодыях. Далее приводятся площади возобновлений и лесных посадок (в 1976 г. 3,4 тыс. га), размер заготовки древесины (в 1976 г. 581 тыс. м³), данные о заготовке промысловых животных.

Во второй части описывается создание и ведение хозяйства в Лесной Защитной Полосе ГОП (в настоящее время площадь 40,7 тыс. га), реализация задач целью которых является восстановление биологической жизни и активизация опустошенных промышленностью площадей путем рекультивации, лесовосстановительных мероприятий и посадок деревьев на постпромышленных площадях, реконструкция хвойных насаждений на менее восприимчивых на отрицательное влияние промышленности лиственные и смешанные насаждения. Рассмотрены результаты лесохозяйственных работ и мероприятия, цель которых — возвращение лесному производству земель временно исключенных из этого производства. В связи с тем, что концепция Лесной Защитной Полосы заключается в соединении лесного хозяйства со строительством центров отдыха, рассмотрена была деятельность и результаты в этой области. Приведены также информации о направлениях проводимых исследовательских работ в области охраны среды.

В заключение автором выдвигается целый ряд выводов как: увеличение лесистости региона до 33%, выкуп негосударственных лесов, признание всех лесов в воеводстве за защитные, ускорение реконструкции насаждений поврежденных больше

всего, создание отдельного Окружного Управления Государственных Лесов, охватывающего только леса катовицкого воеводства, недопустимость превышения установленных норм загрязнения среды.

S u m m a r y

In the introduction the author refers to particulars regarding the Katowice Province (area 6686 km², i.e. 2,1% of the total area of Poland, thousand people, i.e. 529 km²). Upper Silesian Industrial Region (GOP) is the central part of the Province (population density 2200/km²), abundant in natural resources of black coal, ironstone, bauxite and zinc ore in particular, which have become the foundations for the development of the industrial agglomeration.

The concentration of industry and urbanization caused great changes in the environment of this area due to atmosphere and water pollution, contamination of the soil, changes in the landscape, disturbances in hydrostatic and geological relations, an almost complete deforestation of the central part of GOP, as well as the damage of stands on the edges of this territory.

In the first part of the article, characterizing forests, forest and tree-planting development of the Province, the author discusses the forest areas (187,000 ha — 28,1% of territory, dividing them into types of properties, giving particulars characterizing the forests of the Province, composed approximately of 80% of coniferous stands (72% Scotch pine). About 2/3rds of them are protective forests and 1/3rd commercial forests. Nearly 80% of the forests are situated in the range of harmful industrial effects. Naming more important results of the forest development activity in the Province, the author characterizes steps being taken in order to improve the structure and physicochemical properties of forest soils, reconstruction of stands, formation of landscape, as well as creation of a park of 600 ha on post-industrial wastelands. Further on he discusses: areas of reforestation and afforestation (3,400 ha in 1976), logging (581,000 cbm), and particulars regarding the shooting off of game.

In the second part the following are being characterized: formation and development of the Forest Protective Zone of GOP (at present 40,700 ha), the fulfillment of tasks aiming at biological and physical reinstatement of lands devastated by industry, in the way of recultivation, afforestation, and tree-planting on post-industrial grounds, replacement of coniferous stands with less susceptible to the harmful industrial effects deciduous and mixed stands. Secondly the author describes: results of the forest development work and the endeavours aiming at regaining of grounds for forest production temporarily excluded from this production; conception of the Forest Protection Zone which is based on the idea of combining the forest development with the construction of recreation centres, as well as the results and the activities regarding the above. There are also particulars given on the directions of research works which are being carried out, regarding the preservation of environment. In the final part, the author comes to various conclusions, he finds the following to be necessary: increase of the percentage of forested area up to 33%; purchase of private forests; recognition of all forests in the Province as protective forests; faster replacement of stands which are most damaged; creation of a separate District Management of State Forests, covering only the area of forests of Katowice Province; not allowing the pollution to get beyond the fixed quotas.